

Презентација српске књижевности, издаваштва и културе на сајмовима књига у свету

УДК 069.9(100):655.4(=163.41)"2018"

САЖЕТАК: Овај рад представља наступ Републике Србије на међународним сајмовима књига у свету, са аспекта културне размене. Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“ поверена је 2018. године организација представљања српског издаваштва, књижевности и културе на сајмовима књига у Лајпцигу, Техерану, Пекингу, Москви и Франкфурту. Посебна пажња посвећена је обележавању стогодишњице краја Првог светског рата, али и указивању на актуелне јубилеје наших класика. Међународна стручна и општа јавност је информисана о најважнијим савременим српским ауторима, од којих су неки били и специјални гости ових наступа, као и о модерним класицима српске литературе. Презентације српске културе на међународним сајмовима књига показала је да је присутност Србије на оваквим манифестацијама веома важна јер доприноси културној размени међу државама и народима и повећава видљивост Србије на светској културној мапи.

РАД ПРИМЉЕН: 21. новембар 2018.

РАД ПРИХВАЋЕН: 24. децембар 2018.

Василије Милновић

*Универзитетска библиотека
„Светозар Марковић“
Београд, Србија*

Према објављеном конкурсном Министарства културе и информисања Републике Србије за Отворени позив – организација и реализација годишњег програма представљања српске књижевности и издаваштва на међународним сајмовима књига у 2018. години, Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“ је, захваљујући пројектном предлогу под називом *Цео век после краја* – презентација српске књижевности,

преводиштва, издаваштва и културе на међународним сајмовима књига у Лајпцигу, Техерану, Пекингу, Москви и Франкфурту, поверен тај одговоран задатак.

Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ (УБСМ) установа је од националног значаја и матична библиотека за све високошколске установе у Србији, која врши едукацију како библиотекара, тако и других стручних и научних профила који се образују на Београдском универзитету и многим другим универзитетима у Србији. Омогућавајући приступ записаном знању, подстичући и подржавајући проток информација, УБСМ учествује у педагошком, научно-истраживачком, стручном и уметничком раду српске академске јавности. Она је чувар писаног, научног и културног наслеђа Универзитета у Београду, а због своје дуге историје, чува и део културне баштине Србије од непроцењивог значаја. При томе, сам настанак УБСМ везан је за Први светски рат: као установа која је уништена у бомбардовању током Првог светског рата, садашња зграда је једна од три Карнегијеве библиотеке у Европи (Akund, 2011), а добар део почетног фонда обезбеђен је путем ратне репарације. Осим тога, УБСМ је данас постала главни добављач иновативног дигиталног садржаја и унапредила је своје пословање захваљујући богатим пројектним активностима. Као таква, представљала је заправо логичан и адекватан избор.

Ваља нагласити да је томе у прилог ишао и састав пројектног тима УБСМ, у коме су се налазила два доктора књижевних наука, један докторанд англистике и један мастер германистике, вођен од стране проф. др Александра Јеркова, управника УБСМ и еминентног професора српске књижевности XX века и савремене књижевности на Филолошком факултету Универзитета у Београду, који је био и уредник програма у оквиру овог пројекта. При томе, професор Јерков има богато издавачко искуство, као дугогодишњи уредник Просвете, Вулкана и других највећих домаћих издавачких кућа, као и завидно искуство када је реч о међународним сајмовима књига. На крају, за техничку реализацију пројекта је, у складу са поменутиим позивом надлежног министарства, била одговорна Привредна комора Србије.

Оно што је било заједничко свим наступима на поменутиим сајмовима књига била је жеља да се повежу културна историја Србије са савременом српском књижевношћу и културом, науком и уметношћу. Целина српског издаваштва, цео век после краја Првог светског рата, и траг који је он оставио, видела се тако што се најживљи

део наше књижевне продукције и културе постављао увек спрам књижевности и културе земље домаћина. Фокус наших наступа је, у складу са стогодишњицом Првог светског рата, обухватио искуство обнове државе и победе, али и културу примирја и помирења на којој је заснована савремена европска култура толеранције и демократије. Један другачији поглед на ствари, заснован на принципу сличности, данас се, пред многим изазовима савременог глобализма чини зато привилегованом формом. Према студији Лаку-Лабарта и Нансија „Књижевни апсолут“, примеса уметности и живота, пројектована као ризик како за друштво тако и за самог песника, повезана је првенствено са романтичарском поезијом (Lacoue-Labarthe et al., 1988). Идентичан, али обрнути процес усмерен ка изласку из корица књига у конкретну стварност, фигуративно говорећи, јесте главно настојање модернистичке парадигме. У том смислу, о авангардно-модернистичком настојању се може размишљати, следећи мисао Лаку-Лабарта и Нансија као о последици незавршеног пројекта романтизма и то преваходно оног немачких романтичара из Јене. Ако у овом контексту, примера ради, тумачимо замашно интересовање немачке културе за српску народну традицију у доба романтизма или константно интересовање српске културе за немачке културне вредности, што нарочито ескалира у доба предавангардне и авангардне српске културне праксе, онда тиме демонстрирамо могућност сагледавања двеју култура по принципу сличности, без обзира на чињеницу да је једна од њих репрезентативна у светским размерама. Јер уколико бисмо националну и глобалну културу замислили у координатном систему, замисљена крива би у антологјским делима или ствараоцима тзв. малих култура свакако морала бити увек при врху графикана, заједно са онима из тзв. великих култура.

Посебан акценат је зато стављен на јубилеј: 125 година од рођења великог српског писца Милоша Црњанског, као и на читав контекст модернистичке реинтерпретације традиције и разноликих утицаја који су долазили у српску књижевност и културу од XVIII века до епохе авангарде. У том смислу, наш штанд је на сваком сајму био платформа за културу разлике и сарадње, за једнако представљање националних мањина и српског културног корпуса изван територије Србије, равноправан положај свих књига и издавача, уз један додатни научни, академски акценат који је Универзитетска библиотека као део Универзитета у Београду донела.

Основни циљ пројекта *Цео век после краја* чиме се мисли на крај Првог светског рата, али асоцира и на крај века, помало и на искуство ратова уопште које ваља оставити за собом био је да се на репрезентативан, високо квалитетан начин презентује српска књижевност, преводилаштво, издаваштво и култура у целини, на међународним сајмовима књига у Лајпцигу, Техерану, Пекингу, Москви и Франкфурту. Примарна циљна група међу посетиоцима ових сајмова били су људи културе, уредници, агенти и издавачи, писци и преводиоци, научници и новинари, представници културне дипломатије. С обзиром на општи циљ јачања представљања наше културе и књижевности у свету и системску подршку развоју међународне сарадње и размене у области културе и уметности, циљ је био остављање снажног утиска на међународну стручну и културну јавност и на посетиоце уопште. Индиректна циљна група била је и домаћа стручна и општа јавност, која је информисана о предузетим активностима редовним извештајима, саопштењима за јавност и медијским прилозима. Стручна јавност је посебно била у фокусу пажње за време панела у којима су учествовали чланови српске делегације на сајмовима.

Представљање српске књижевности, издаваштва и преводилаштва по наведеном концепту подразумевало је указивање на међународни значај и универзалност врхунских дела националне књижевности, али и на њихове специфичности, нарочито с обзиром на утицаје и мотивска укрштања са делима из других књижевности. Ово посебно долази до изражаја у послератној авангардној парадигми српске књижевности и чињеници 1918. године, као години успона из ратног пепела, али и отварања српске културе ка великим књижевностима Европе и света што је и био фокус нашег концепта. Представљање српске књижевности и културе, у том смислу, на еминентним сајмовима књига, заправо значи стални труд на постављању српске културе у светске координате и има неупитан државни значај. Посебно важан сегмент презентације је традицијски лук који се у српској књижевности и култури успоставио од XVIII века, преко модернистичке реинтерпретације наслеђа и грађења новог лика књижевности у великом делу Милоша Црњанског (због чега је његов јубилеј био посебно срећна и важна околност), све до сасвим актуелне обраде европског културног наслеђа у савременој српској књижевној продукцији.

Визуелни идентитет штандова је имао непроменљиви део у свакој земљи – односио се на 100 година од примирја у Првом светском рату и 125 година од рођења Милоша Црњанског, што је била и

основа визуелног идентитета – и променљиви део који се односио на савремене књиге и ауторе који су се представљали на конкретном сајму, као и изложбени оквир с тим у вези. На пример, у Лајпцигу и Франкфурту је представљен први докторат о Доситеју Обрадовићу одбрањен у Лајпцигу, који се налази у фонду УБСМ, док је у Техерану представљена збирка оријенталних рукописа, такође из фонда УБСМ, од којих је девет на персијском језику. Такође, програмско ослањање на модернистички поетски контекст као полазна тачка за дијалог са савременом књижевношћу имао је своје утемељење у чињеници да је поезија, на различите начине, у Немачкој, Русији, Ирану и Кини посебно истакнут уметнички облик.

Истовремено, на штанду су увек били постављени монитори на којима су се смењивале фотографије писаца и књига, као и инсерти из позоришних, филмских и ТВ адаптација, на основу стваралаштва Милоша Црњанског и других модернистичких стваралаца, али и савремене српске књижевности. Изложбена поставка подразумевала је излагање капиталних издања, новијих књижевних, теоријских, историографских и монографских дела на српском језику, као и излагање дела која су последњих година преведена на језик земље у којој се сајам одржавао (на пример, превод књиге Горана Петровића „Атлас описан небом“ на фарси), али и монографије са темом Србије. Другим речима, излагале су се књиге свих важнијих издавача, књиге пристигле по позиву упућеном издавачким кућама и установама културе које имају релевантну издавачку делатност. Такође, излагане су и књиге на мањинским језицима.

У стручној јавности је већ одавно антиципирано да ће истраживачи све више информације битне за њихов истраживачки рад обезбеђивати путем дигиталне технологије (Newtown, 2000). Другим речима, способност приступа и употребе дигиталних технологија постаје неопходан аспект савремене научне праксе. Академске библиотеке су управо она места где истраживачи откривају нове информације и где се развија и унапређује дигитална писменост и обученост истраживача (Julien et al., 2017). Улога такве библиотеке је да постане својеврсни информациони пункт где се може експериментисати са новим технологијама и где се могу усвајати нови концепти истраживања (Jerkov et al., 2015). Управо због тога, а у складу са концептом наступа и чињеницом да је за њих била задужена највећа академска библиотека на овим просторима, на сајмовима у Лајпцигу и Франкфурту, представљени су и интерактивни екрани (*Magic Box*) мањих и већих

димензија, који су недавна инвестиција УБСМ.¹ Инсистирајући на академском приступу темама, УБСМ је запажено место посветила учешћу професора и стручњака из датих области, јер УБСМ је као део Универзитета у Београду приступила овом пројекту са жељом да се на сајмовима, поред осталог, афирмише научна подршка и удео у стварању научних дела, вредних издања и изузетних пројеката из области науке и културе, на савремен и технолошки атрактиван начин. Ове презентације публика је веома добро пропратила на оба значајна сајма.

На сваком сајму су се одржавали панели у којима су учествовали чланови српске делегације. Дакле, учесници сајамских програма били су: уредник програма, преводилац на језик земље организатора сајма, један или два координатора сајамског наступа из УБСМ (који су истовремено и стручни за већину тема панела) и гости: писци, књижевни историчари, теоретичари, критичари, уредници издавачких кућа и културни посленици који су стручни и компетентни да говоре о темама панела или који су имали дело које реферише о тим темама или који имају објављене публикације и радове на језику земље организатора сајма.

Тако су, примера ради, будући да су у фокусу сајма у Лајпцигу били писци из мањинских заједница, наши гости на штанду Србије, кроз сарадњу са организацијом преводилаца књижевности југоисточне Европе „Традуки“, били српски писци Ото Хорват и Енес Халиловић. Они су, истовремено, били и гости самог сајма књига у Лајпцигу и у склопу својих активности имали веома посећене панеле и књижевне вечери. У Техерану, где смо били и почасни гост сајма, од писаца гости су били Горан Петровић, Дејан Алексић и Мухарем Баздуљ, али и шира делегација руководиоца најзначајнијих српских институција културе, предвођена министром културе и информисања Републике Србије, директором Народне библиотеке Србије и председником Матице српске, док су у Пекингу гостовали Владимир Кеџмановић и проф. др Драган Бошковић. У Москви су осим књижевника – Владана Матијевића, Драгана Великића и Николе Вујчића, и књижевног преводиоца Наталије Ненезић, делегацију чинили и представници сајма књига у Београду, као и Града Београда, док су у Франкфурту – највећем од свих сајмова, који је више од других оријентисан на бизнис – осим књижевника одомаћених у немачком књижевном контексту (Стеван Тонтић и проф. др Бојана Стојановић Пантовић), били присутни и издавачи (поред осталих: Бора

---

¹ Магија на српском штанду (на вебу)

Бабић, Ален Бешић, Ненад Шапоња, Радован Влаховић, Дејан Алексић итд.).

Неке од стандардних тема наших панела су биле:

- 1918: крај и почетак (Лајпциг, Техеран, Пекинг, Москва),
- Доба великих писаца: од Црњанског до данас (Техеран, Пекинг, Москва),
- Путовање мотива: утицаји европских књижевности на традицијски лук: српска култура XVIII века – модернистичка реинтерпретација српске традиције – савремено читавање наслеђа (Лајпциг, Москва, Франкфурт),
- Нови хоризонти дигитализације културног наслеђа (Франкфурт),
- Мањинска књижевност у срцу националне литературе (Лајпциг).

За наступ Србије на међународним сајмовима књига израђивао се комуникациони материјал у штампаном и електронском издању: брошура *Цео век после краја: програм представљања Србије* (на конкретном сајму), каталог *Милош Црњански: велики непознати европски писац*, као и два електронска каталога: *Каталог издавача* и *Избор преведених књига* (у последњих пет година, на језик земље у којој смо се представљали). Такође, на штанду је увек био доступан промотивни материјал и сувенири прикупљени у сарадњи са Туристичком организацијом Србије.

Уочи одласка на конкретни сајам, посредством аташеа за штампу у нашим амбасадама, на језику земље организатора, тамошњим медијима најављивала су се наша представљања са основним информацијама и детаљима. Дописницима наших медија упућивали су се лични позиви да посете наш штанд и програме. За време конкретног сајма, домаћим медијима су се свакодневно слале информације, најаве догађаја и извештаји. Најбитније информације и фотографије са сајамских презентација постављане су на веб-страницу Министарства културе и информисања Републике Србије и РТС-а, са којим УБСМ има уговор о сарадњи. Ове информације су такође биле дневно ажуриране на веб-сајту и фејсбук страници УБСМ.

Верујући у значај наступа Србије на наведеним сајмовима, УБСМ је припремала, у складу са могућностима, и додатне активности, које су допринеле квалитету промоције наше културе и књижевности. Тако је, на пример, у Москви организована посета споменику Милораду Павићу у дворишту московске Библиотеке светске књижевности, док је у Техерану уприличен сусрет иранских и српских писаца.

Представљање српског издаваштва, књижевности и културе је пут да нас свет боље упозна. Важно је представити српску књижевност, издаваштво и преводаштво, указати на међународни значај и универзалност врхунских дела националне књижевности, али и на њихове специфичности, нарочито с обзиром на утицаје и мотивска укрштања са делима из других књижевности. С обзиром на циљ конкурса на који се односио пројекат *Цео век после краја* – развој међународне сарадње у области књижевности, преводаштва и издаваштва – резултат овог пројекта несумњиво ће утицати на јачање капацитета актера из области културе и уметности на територији Републике Србије и на конкретан развој међународне сарадње и културне размене, али водиће и њиховој пуној интеграцији у концепт „отворене науке“ (Fresa, 2014) и транспарентности информација.

Значај овог прегнућа може се сагледати тек учешћем у њему. Стога би, у закључку, неопходно било направити вишегодишњу стратегију наступа Србије на овим изузетно значајним манифестацијама, али и издвојити већи буџет за учешће, како би њихов утицај био силовитији и учинковитији по државу Србију и њену културу. Искуство УБСМ, у том смислу, може бити од велике помоћи.

Литература

- Akund, Nadin. “Delatnost Karnegijevih zadužbina na Balkanu posle Prvog svetskog rata: Univerzitetska biblioteka u Beogradu, 1919-1926”. *INFOteka* Vol. 12 , no. 1 (2011): 3–12
- Jerkov, Aleksandar Adam Sofronijević and Dejana Kavaja. “Smart and Sustainable Library: Information Literacy Hub of a New City”. *Information Literacy: Moving Toward Sustainability* (2015): 22–30
- Fresa, Antonella. “Digital Cultural Heritage Roadmap for Preservation”. *Journal Of Humanities & Arts Computing: Journal Of Digital Humanities* no. 8 (2014): 3–12
- Julien, Heidi, Melissa Gross and Don Latham. “Survey of Information Literacy Instructional Practices in US Academic Libraries”. *College & Research Libraries* (2017): 17–2014
- Lacoue-Labarthe, Philippe and Jean-Luc Nancy. *The Literary Absolute: the Theory of Literature in German Romanticism*. New York: State University of New York Press, 1998

Newtown, Leonard. "Data-logging in practical science: research and reality".
International Journal of Science Education Vol. 22, no. 12 (2000): 1247–
1259